

Maruška NENEZIĆ

Državni arhiv Crne Gore, Istorijski arhiv Kotor
masatara7777@yahoo.com

1.04 Stručni rad/Professional article

UDK/UDC: 930.25:069.5(497.16 Kotor)(036)

**SADRŽAJ VODIČA KROZ ARHIVSKU GRAĐU
ISTORIJSKOG ARHIVA U KOTORU, SA POSEBNIM
OSVRTOM NA ARHIVSKE ZBIRKE**

Apstrakt: *Istorijski arhiv u Kotoru čuva izuzetno bogatu i vrijednu građu koja je od velike važnosti za nauku, društvo i državu. Ovaj arhiv sadrži 1.180 jedinica iz različitih fondova i zbirki, pri čemu neki od njih obuhvataju preko hiljadu rukopisnih stranica, koje pokrivaju period od najstarijeg dokumenta iz 1309. godine pa do 1968. godine.*

Tokom formiranja Istorijskog arhiva i izrade naučno-obavještajnih sredstava, sastavljena je posebna evidencija koja obuhvata 566 bibliografskih jedinica objavljenih u raznim publikacijama, od lokalnih istraživača do poznatih akademika značajnih za to vrijeme. Što se tiče načina obavještavanja naučnih istraživača o sadržaju arhivske građe koja se čuva u našem Arhivu, prepoznaju se dva tipa vodiča: strukturni i tematski. Vodič o kojem ću pisati pripada strukturnom tipu i u njemu je detaljno opisana cjelokupna arhivska građa prema redosljedju u kojem je popisana i sređena u inventaru. Građa u Vodiču je organizovana u tri glavna dijela: a) Uprava, Pravosuđe, Vojska, Prosvjeta, Kultura i nauka, Socijalne i zdravstvene ustanove, Crkva; b) Porodični i lični arhivski fondovi; c) Zbirke.¹

Za veoma staru arhivsku građu, koja se smatra izuzetno značajnom za društvo, nauku i kulturu, izrađuju se posebna regesta i analitički indeksi za svaki dokument pojedinačno, novija i izuzetno vrijedna građa zahtijeva samo izradu analitičkih indeksa.

Područje koje odjeljenje Istorijski arhiv pokriva obuhvata dio Boke Kotorske, uključujući naselja od Kostanjice, Prasta i Kotora do Stoliva, kao i područje od Lepetana, Tivta sa Rosama, Lušticom i Grbljem. U Istorijskom arhivu nalazi se više od 50 važnih arhivskih zbirki, koje su od posebne važnosti i zbog kojih se radi na dopuni vodiča... Među najznačajnijim izabranim zbirkama za ovu temu su: Zbirka diploma (dukali i listine) (DIL), Zbirka grbova i natpisa (GRB), Zbirka fotografija, dokumenata i štampanih materijala o zemljotresu

¹ M. Milošević, *Vodič kroz arhivsku građu sa sumarnim inventarima muzejskih i crkvenih fondova i zbirki*, Kotor 1977, 9 -15.

1979-1984 (ZEM), Zbirka pečatnjaka (PEČ), Zbirka crkvenih arhivalija (ARZ), Zbirka književnih rukopisa (KNJIŽ).

O svom radu detaljnije ću obraditi nekoliko od gore pomenutih značajnih zbirki koje posjedujemo kao izuzetno vrijednu građu u Istorijskom arhivu u Kotoru.

Ključne riječi: Boka Kotorska, Vodič kroz arhivsku građu, zbirka diploma (DIL), zbirke fotografija, dokumenta i štampanih materijala o zemljotresu.

CONTENTS OF THE GUIDE THROUGH THE ARCHIVAL MATERIALS OF THE HISTORICAL ARCHIVE IN KOTOR, WITH A SPECIAL FOCUS ON ARCHIVAL COLLECTIONS

Abstract: *The Historical Archive in Kotor holds an exceptionally rich and valuable collection that is of great importance to science, society, and the state. This archive contains 1,180 units from various fonds and collections, some of which include over a thousand manuscript pages, covering the period from the oldest document dating back to 1309 to the year 1968.*

During the formation of the Historical Archive and the development of scholarly intelligence tools, a special record was created, encompassing 566 bibliographic units published in various publications, ranging from local researchers to well-known academics significant for that time. Regarding the way scientific researchers are informed about the archival materials kept in our Archive, two types of guides are recognized: structural and thematic. The guide I will be discussing belongs to the structural type, in which the entire archival collection is detailed according to the order in which it was listed and organized in the inventory. The materials in the Guide are organized into three main parts: a) Administration, Judiciary, Military, Education, Culture and Science, Social and Health Institutions, Church; b) Family and Personal Archival Fonds; c) Collections.

For very old archival materials, considered extremely important for society, science, and culture, special registers and analytical indexes are made for each individual document, while newer and exceptionally valuable materials require only the creation of analytical indexes.

The area covered by the Historical Archive department includes part of the Bay of Kotor, including settlements from Kostanjica, Prčanj, and Kotor to Stoliv, as well as the area from Lepetani, Tivat with Roso, Luštica, and Grbalj. The Historical Archive contains over 50 important archival collections, which are of particular significance and for which efforts are being made to supplement the guide. Among the most significant selected collections for this topic are: the Collection of Diplomas (ducal charters and documents) (DIL), the Collection of Coats of Arms and Inscriptions (GRB), the Collection of Photographs,

Documents, and Printed Materials on the Earthquake of 1979-1984 (ZEM), the Collection of Seals (PEČ), the Collection of Church Archival Materials (ARZ), and the Collection of Literary Manuscripts (KNJIŽ).

In my work, I will go into more detail about several of the above-mentioned important collections that we possess as extremely valuable materials in the Historical Archive in Kotor.

Key words: *Bay of Kotor, archival guide, collection of diplomas (DIL), collections of photographs, documents and printed materials on the earthquake.*

Uvod

Da bismo mogli da pišemo o značaju arhivskih zbirki u arhivistici, potrebno je da počnemo od same definicije šta ona to zapravo predstavlja i koji je njen značaj u arhivima. Arhivska zbirka može se definisati kao organizovana cjelina različitih dokumenata i materijala, pažljivo prikupljenih i očuvanih zbog njihove vrijednosti za savremeno društvo, kulturu i nauku. Što se tiče arhiva najbolje bi objasnili kada kažemo da se oni smatraju riznicama pisanog kulturno-istorijskog naslijeđa, koje služi kao neprocjenjiv resurs za proučavanje istorijskih događaja, običaja i razvoja civilizacija.²

Dakle za arhivsku zbirku možemo reći da predstavlja organizovane skupine različitih dokumenata ili materijala koji su prikupljeni i čuvani zbog njihovog značaja za savremeno društvo, kulturu i nauku.

Zbirke mogu sadržavati različite vrste arhivskih dokumenata kao što su: *Zbirka planova i karata* - uz pomoć kojih se omogućava uvid u prostorne i geografske promjene nekog posjeda kroz vrijeme, gdje se prati razvoj ruralnih područja i njihova urabanizacija. *Zbirka Crkvenih dokumenata* – koje imaju neprocijenjive dokumente o religijskim običajima i raznim ceremonijama kroz vijekove, zatim različite *testamente* koji se odnose na porodične veze i imovinske odnose... *Zbirka proglašenja i novinskih članka* – njihova najvažnija funkcija je istraživanje društveno - političkih događaja koji zapravo uključuju zvanične izjave, političke manifeste, kao i izvještaje iz štampe i kao takvi predstavljaju važne izvore informacija.

Sastav arhivskih zbirki može se razlikovati u zavisnosti od njihove namjene i specifičnih potreba korisnika. Ipak, najčešće se odnosi na ključne aspekte kao što su vrsta građe, period koji obuhvataju, tematski okvir i način obrade.

² Jasmin Jajčević, Značaj i korištenje arhivskih zbirki i njihova tehničko-tehnološka zaštita – iskustva Arhiva Tuzlanskog kantona, *Arhivska praksa*, br. 19, Tuzla 2016, 174-191.
https://www.researchgate.net/publication/347891744_ZNACAJ_I_KORISTENJE_ARHIVSKIH_ZBIRKI_I_NJIHOVA_TEHNICKO_TEHNOLOSKA_ZASTITA_
 Iskustva_Arhiva_Tuzlanskog_kantona.

Ovakva različitost arhivskih dokumenata omogućava da zbirke koriste istraživači, bilo da se radi o istorijskim, kulturnim, pravnim ili društvenim temama, pri čemu svaka zbirka pruža jedinstven uvid u određeni segment prošlosti.

1. **Dokumenta:** su osnovni sastavni dijelovi svake zbirke i mogu uključivati pisma, izvještaje, zapisnike, ugovore i druge pisane materijale.
2. **Rukopisi:** Ručno napisani dokumenti koji mogu imati značajnu istorijsku vrijednost. To mogu biti originalne bilješke, dnevnici i druge vrste rukopisnih materijala.
3. **Fotografije i vizuelni materijali:** Slike koje pružaju vizuelni uvid u određeni period, događaje ili fotografije važnih osoba. Ove slike mogu biti od velike važnosti za proučavanje istorije.
4. **Knjige i publikacije:** Izdanja koja mogu uključivati knjige, časopise, brošure i druge publikacije relevantne za temu zbirke.
5. **Zvučni i video zapisi:** Svi materijali koji su snimljeni na audio ili video medijima i koji doprinose razumijevanju istorijskih i kulturnih aspekata.

Arhivske zbirke se hronološki slažu prema tematskim i vremenskim periodima čime se omogućava njenim korisnicima da pronađu odgovore na zadatu temu njihovog istraživanja. Sama skupina tih dokumenata čine značajne informacije kako bi nastavili svoja proučavanja na osnovu izgleda i sadržaja dokumenata ili materijala koji se čuva u arhivskim depoima.³

Na taj način pomaže se istraživačima da nastave sa proučavanjem na osnovu izgleda i sadržaja pronađenih arhivskih dokumenata ili materijala sa kojima se u arhivu raspolaze i koji se čuva u posebnim arhivskim depoima.

Takav metod rada pruža pristup dragocjenim informacijama koje su bitne za dublje razumjevanje i analizu sadržaja dokumenta.

Kako je to u duhu Pravila predviđeno, Arhivski fondovi i zbirke za određene arhive se razvrstavaju po klasifikacionoj šemi, a po razvrstavanju se numerišu neprekinutim nizom arapskih brojeva od 1 do n (do broja posljednje zbirke koja je navedena u Pregledu).⁴

Statistička evidencija o broju građe i zbirkama u Istorijskom arhivu Kotor

Kada govorimo o statističkim podacima vezano za građu sa kojom raspolazemo u Istorijskom arhivu, možemo se pohvaliti da čuvamo i raspolazemo izuzetno vrijednim arhivalijama, koje su pisane na različitim stranim jezicima (starogrčki, grčki, latinski, italijanski, francuski i drugi).

³ <https://academia.edu/488621/malipojmovnik>.

⁴ V. Đuričković, S. Pejović, *Arhivski zapisi*, br. 1, XXI/2009, Cetnje, 132-133.

Istorijski arhiv kao odjeljenje je poznato i priznato širom svijeta po čuvanju izuzetno vrijednih dokumenata. Arhivski dokumenti koji se čuvaju u arhivu imaju neprocjenjivu vrijednost, sadrže dragocjene informacije koje igraju ključnu ulogu u naučnim istraživanjima, kulturnom nasljeđu i njegovanju istorije kroz dokaze o postojanju jednog doba uz pomoć arhivskih dokumenata. Ovako starom građom privlači se veliki broj istraživača koji dolaze iz najprestižnijih univerziteta i naučnih institucija kako bi dobili arhivsku građu na uvid.

Još od vremena profesora dr Miloša Miloševića, ovaj Arhiv stekao je ugled zahvaljujući svojim naučnim radovima i posjetama mnogih stručnjaka. Iako su danas te posjete rjeđe, neizmjerena vrijednost dokumenata koja se ovdje čuvaju ostaje neprocjenjiva.

Prilikom posjete istraživača, zaposleni arhivisti nastoje na najbolji mogući način predstaviti arhivsku građu koju čuvaju. Kako bismo skratili vrijeme pretrage arhivskih dokumenata, omogućili smo im zahvaljujući detaljnom analitičkom inventaru, da brže dođu do odgovora na svoje istraživačke teme.

Što se tiče značajnije arhivske građe, izrađen je analitički inventar za 219 fascikli, koji obuhvata oko 1.000 fotografija, 139 zbirki karata, prikupljeno je 75 pečatnjaka, te raspoložemo i zbirkom mikrofilmova koja broji 1455 jedinica, zajedno sa drugim važnim dokumentima. Takođe, urađen je analitički indeks u obliku kartoteke za 450 fascikli; analitički indeks u obliku knjige za 253 fascikle; regesta za 255 fascikli; nominalni indeks u obliku kartoteke za 669 fascikli; te tematski indeks u obliku kartoteke za 667 fascikli.⁵

Posebnu pažnju posvećujemo očuvanju građe od oštećenja usljed prekomjernog korišćenja, kako bismo sačuvali njen integritet za buduće generacije. Ovdje je predstavljena statistička evidencija koja odražava količinu građe koja se čuva, ali za nas je najvažniji njen sadržaj i značaj arhivskih zbirki. Za potrebe ovog rada izdvojeno je nekoliko interesantnih zbirki koje će biti detaljnije opisane u radu iz Dopune vodiča koji se koristi prilikom rada u Istorijskom arhivu Kotor.

⁵ J. Milić, Reviziju i dopunu bilješke za *Zbirke* uradila 2015. godine.

Zbirka diploma (DIL) Dukali i listine 1309-1822.

Količina arhivske građe: fascikli 19

Istorijat zbirke:

Ova zbirka je formirana još dok se kotorska arhivska građa nalazila u Zadru, za vrijeme Austrijske uprave u Dalmaciji i Boki Kotorskoj. Nastala je sabiranjem dokumenata različite provenijencije iz raznih državnih, crkvenih ili privatnih arhiva. Prvobitno zbirka je nosila oznaku: XVI – Razno.

Nakon osnivanja Državnog arhiva u Kotoru, zbirka je dopunjena raznim privatnim poklonima i otkupima arhivske građe i nosila je oznaku: XVII – Otkupi i Pokloni.

DIL – XIII: Rukopisna knjiga br. 139 predstavlja zbirku prepisa dukala i terminacija koje se odnose na privilegije opštine Prčanj, u periodu od 1704. do 1790. godine (uz prisustvo i ranijih dokumenata od kojih najstariji datira iz 1625. godine). Nakon prva dva papirnata lista, od kojih je prvi prazan, a drugi ukrašen baroknim florističkim ornamentima u raznim bojama, nalazi se natpis: *Libro dei Decretti (!) Esentioni e Privileggi Concernenti la Comunità di Perzagno 1710.*

Prilog 1. DIL - XIII rukopisna knjiga br. 139.

Slijede dva bogato oslikana pergamentna lista. Na prvom listu s lijeve strane prikazana je Bogorodica koja drži dijete, vjerno oslikana u stilu barokne religiozne ikonografije. Ova urađena ilustracija karakteristična je po detaljima u crtežu i bojama, koje naglašavaju sakralnu simboliku i odražavaju umjetničko znanje tog perioda.

Što se tiče drugog dijela na pergamentnom listu s prednje desne strane, prikazan je Sveti Nikola odjeven u biskupski ornat, držeći tri lopte u ruci, što simbolizuje njegove čuvene milosrdne darove. Zanimljivo je napomenuti da je lice sv. Nikole ostalo nedovršeno, što možda ukazuje na nepoznate razloge u procesu izrade ili eventualne kasnije intervencije ako su bile.

DIL – XII: rukopisna knjiga br. 109. na poleđini ovog lista nalazi se Mletački lav, simbol moći Mletačke Republike, čime se dodatno naglašava istorijski i politički kontekst vremena kada su ovi dokumenti nastali.

Prilog 2. *DIL – XII: rukopisna knjiga br. 109. uz natpis: Patron Paulo Marassovich, Marco Palina, Triffon Milin, Ambasciatori della Comunità (!) di Persagno. L'Anno 1709.*

Nakon ovih stranica slijedi 43 lista sa provedenom folijacijom, a zatim 12 praznih listova. Na samom kraju nalaze se tri lista indeksa bez folijacije. Dimenzije rukopisne knjige iznose 250 x 185 mm. Dokumenti u ovoj knjizi predstavljaju prepis iz registra dukala sačuvanog u providurovoj palači u Kotoru, što je i zabilježeno na kraju rukopisa (*Copia tratta dal registro delle ducali, esistente nel Palazzo Pretoreo di Cattaro*).

Zbirka arhivalija (ARZ)

(Miscellanea originalnih ili zvanično ovjerenih dokumenata), 1452-1954.

Količina arhivske građe: kutija 5; 0,50

Istorijat zbirke:

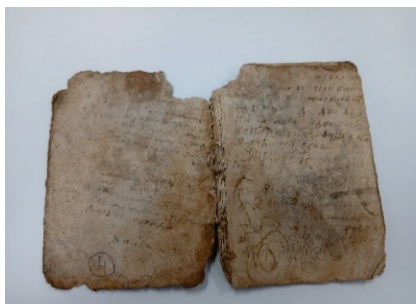
Zbirka je formirana u Istrijskom arhivu Kotor od otkupa i poklona. 1986. pronađeno je još 8 pečata, koji nisu obrađeni.

Anonim. Čitulja sa popisom imena, nedatirano

Ovaj rukopis predstavlja čitulju, odnosno spisak imena, ali nije moguće odrediti tačan datum njegovog nastanka. Pisano je na staroslovenskoj ćirilici, na papiru dimenzija 8 x 13 cm.

Rukopis se sastoji od ukupno 21 lista, koji su pretrpjeli oštećenja izazvana vlagom, kao i mehanička oštećenja na rubovima, što ukazuje na dugotrajno čuvanje u nepovoljnim uslovima.

Rukopis je ukoričen u zečju kožu, ali je i povez značajno oštećen, vjerovatno usljed vremena i upotrebe. Uprkos oštećenjima, ovaj dokument ima značajnu istorijsku i kulturnu vrijednost, budući da pruža uvid u tadašnje običaje vođenja evidencije i čuvanja memorijalnih zapisa.

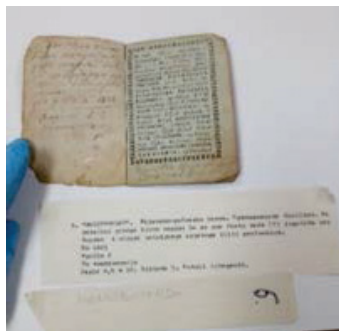

Prilog 3. *Anonim, čitulja sa popisom imena, nedatirano.*

Stanje materijala zahtijeva pažljivo rukovanje i restauraciju kako bi se sačuvali preostali dijelovi ovog vrijednog dokumenta.

„Molitoslov” Kijevsko-pečerska lavra

Rukopis predstavlja fragment „Molitoslova“ koji je izrađen u Kijevsko-pečerskoj lavri, jednom od najznačajnijih centara pravoslavne duhovnosti i kulture. Tekst je napisan crkveno-ruskom ćirilicom, na papiru dimenzija 8,5 x 12 cm. Sačuvano je ukupno pet listova, dok su ostali listovi, prema očiglednim tragovima, istrgnuti ili izgubljeni tokom vremena. Ovaj materijal pokazuje oštećenja koja upućuju na njegovu nekompletnost i osjetljivost, s obzirom da nije zadržan originalni povez, što je dodatno doprinijelo njegovoj degradaciji.

Prilog 4. *„Molitoslov”.
Kijevsko-pečerska lavra*

Na prvom sačuvanom listu nalazi se starinski zapis, ali je zbog oštećenja i propadanja teško čitljiv. Ovaj zapis bi mogao pružiti dragocjene podatke o porijeklu ili vlasništvu knjige, ali zbog lošeg stanja materijala potrebna je detaljna paleografska analiza. Na poleđini prvog lista nalazi se jasan datum „1821“, ispisan rukom, što ukazuje na vrijeme korišćenja ili eventualno prepisivanja rukopisa.

Na drugom listu zabilježen je još jedan zapis, čija analiza može otkriti dodatne informacije o njegovom sadržaju ili eventualnim dodacima koji su uneseni tokom vremena.

Ovaj fragment rukopisa, iako nepotpun nosi značajan istorijski i kulturni pečat. Sačuvani dijelovi upućuju na to da je „*Molitvoslov*“ korišćen u okviru liturgijske prakse ili za ličnu molitvu, što dodatno potvrđuje njegovu duhovnu vrijednost.

Izrada u Kijevsko-pečerskoj lavri, čuvenom manastiru sa bogatom tradicijom prepisivanja i izdavanja liturgijskih knjiga, ukazuje na visok nivo kulturne i religijske važnosti ovog rukopisa. Uprkos oštećenjima, ovaj fragment pruža vrijedan uvid u vjersku praksu i knjigopisanje u pravoslavnom svijetu početkom 19. vijeka.

Zbirka fotografija, dokumenata i štampanih stvari o zemljotresu 1979-1984. (ZEM) ZEM I, Fotografije, (ZEM I – 1 do ZEM I –190)

Količina arhivske građe: fascikli: 7; kutija: 2; 0,15

Istorijat zbirke:

Zbirka je formirana u Istorijskom arhivu Kotor (IAK) 1979. godine, dok je arhivistički sređena 1987. godine. Sastoji se od materijala koji je dio poklona i pronađene građe unutar Arhiva. Fotografije su poklonjene od Saveza socijalističke omladine Republike Crne Gore (SRCG) i Opštinske konferencije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SSRN) Kotor.

Zbirka je organizovana u sedam kategorija i sređena je hronološki. Tokom obrade građe 1987. godine pronađeno je 87 fotografija snimljenih neposredno nakon zemljotresa iz aprila 1979. godine. Revizija iz 2015. godine obuhvatila je hronološko sređivanje dokumenata, dopunu oznaka i pakovanje u nove fascikle.

Osnovni sadržaj i značajnije pojedinosti zbirke:

Zbirka dokumentuje posljedice zemljotresa koji je pogodio Boku kotorsku 15. aprila 1979. godine, pružajući sveobuhvatan pregled štete i reakcije na ovu prirodnu katastrofu. Sadrži ukupno 107 fotografija, od kojih je 56 u boji i 51 crno-bijela. Ove fotografije detaljno prikazuju razaranja u različitim

područjima, uključujući stari grad Kotor, naselja Dobrota, Škaljari, Risan i Grbalj. Takođe, zbirka obuhvata slike Saveznih omladinskih radnih akcija (SORA) koje su organizovane u cilju pomoći pri obnovi, kao i prikaze istaknutih ličnosti koje su igrale značajnu ulogu tokom perioda oporavka. Ovi vizuelni materijali pružaju dragocjen uvid u razmjere štete i napore zajednice da se suoči sa posljedicama zemljotresa.

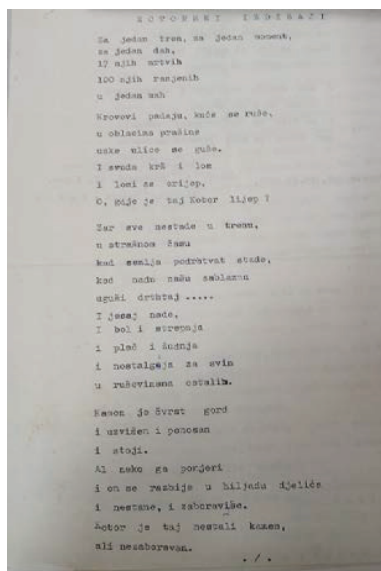
Zbirka uključuje i zapisnike sa sjednica različitih komisija i radnih grupa, kao i prepisku dr Miloša Miloševića sa arhivima i institucijama širom Jugoslavije i inostranstva. Ova prepiska odražava intenzivnu brigu i trud uložen u očuvanje kulturnog naslijeđa i revitalizaciju područja pogođenih zemljotresom. Novinski isječci, koji pokrivaju period od 15. aprila 1979. godine, pružaju detaljan pregled razvoja situacije i reakcija javnosti na katastrofu.⁶

Nakon zemljotresa, Kotor je ubrzo upisan na UNESCO-ovu listu svjetske kulturne i prirodne baštine, kao i na listu baštine u opasnosti, što je dodatno dokumentovano u zbirci. Ova uključivanja potvrđuju značaj i uticaj koji je zemljotres imao na međunarodnu zajednicu i kulturnu politiku.

Najbolje prikazana situacija tog kobnog 15. aprila 1979. godine opisana je u pjesmi. Pjesma učenice I razreda Školskog centra Kotor, Lidije R. Braunović, datirana na 19. april 1979. godine, sa Markovog rta.

KOTORSKI IZDISAJI

*Za jedan tren, za jedan moment,
Za jedan dah,
17 njih mrtvih
100 njih ranjenih
U jedan mah
Krovovi padaju, kuće se ruše,
u oblacima prašine
uske ulice se guše,
i lomi se crijep,
O, gdje je taj Kotor lijep?....*

Prilog 5. *ZEM II – 1:*
Kotorski izdisaji.

⁶ *Arhiv i nauka. Kulturno blago Crne Gore, (Izložba dokumenata Istorijskog arhiva Kotor),* Beograd 1980.

Zbirka književnih rukopisa (KNJIŽ), XVIII – XIX vijek

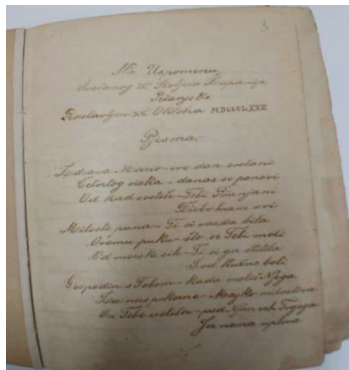
Istorijat zbirke:

Zbirka je formirana u Istorijskom arhivu u Kotoru iz poklonjene i otkupljene građe. Svaki dokument u zbirci označen je oznakom „PO“, što ukazuje na to da je dokument poklonjen arhivu. Zbirka je nastala kombinovanjem materijala koji su došli kao donacije i oni koji su kupljeni radi dopunjavanja arhivskih fondova.

Osnovni sadržaj i značajnije pojedivosti:

Zbirka obuhvata bogatu književnu zaostavštinu Georgija Nikolajevića iz XIX veka, koja uključuje raznovrsne literarne radove, uključujući pjesme i poeziju koje odražavaju njegove umjetničke i kulturne stavove tog perioda. Među radovima se nalaze pjesme koje se specifično bave temom pada Mletačke republike, kao i pjesme posvećene značajnoj ličnosti generalu Matiji Rukavini, koji je bio poznat po učešću u istorijskim događajima.

Osim toga, zbirka sadrži satiričnu poemu o Napoleonu Bonaparteu, napisanu na italijanskom jeziku, koja pruža kritički pogled na Napoleonovu vladavinu i njegov uticaj na evropsku politiku. Tu je i sonet na italijanskom jeziku posvećen ruskom kavalieru Sankovskom, koji pruža uvid u kulturne i političke odnose tog vremena.

Prilog 6. KNJIŽ I-17, Jozo Đurović, *Sabrane pjesme (1827-1883)*.
Poklon Pomorskog muzeja Kotor, Kotor 1987.

Zbirka pečatnjaka (PEČ), XIX - XX vijeka

Količina arhivske građe: komada: 78, kutija: 5

Zbirka pečatnjaka Istorijskog arhiva Kotor formirana je od pečata pronađenih u sudskoj građi prenesenoj iz Gradskog zatvora 1974. godine. Prvobitno je otkriveno 35 pečata, popisano i uključeno u Vodič Arhiva 1977. godine. Tokom daljeg sređivanja 1977. i 1978. godine, pronađeno je još 18 pečata, dok su u junu 1978. dodana i dva pečata Arhiva. U septembru iste godine otkriveno je dodatnih 15 pečata, povećavajući zbirku na 70. Godine 1986. pronađeno je još 8 pečata, pridruženih zbirci 2014. godine tokom revizije vodiča.

Prilog 7. PEČ – 1 -XX, razni pečati

Napomena: prije izrade i izdavanja publikacije *Vodič kroz arhivsku građu sa sumarnim inventarima muzejskih i crkvenih fondova i zbirki*, Istorijski arhiv Kotor, izvršio je tokom 1976. godine detaljno sređivanje arhivske građe prema tadašnjim arhivskim standardima. Tokom sređivanja i obrade svih fondova i zbirki i izrade istorijskih bilješki za *Vodič*, dodjeljeni su postojeći nazivi arhivskim fondovima i zbirkama.⁷

Arhivske zbirke, pažljivo organizovane prema tematskim i vremenskim periodima, predstavljaju neprocjenjiv resurs za istraživače i korisnike koji traže tačne i precizne informacije. Proces sređivanja i obrade arhivske građe, kao i izrada istorijskih bilješki za *Vodič*, omogućili su dodjelu postojećih naziva fondovima i zbirkama, čime je olakšan pristup i korišćenje arhivskog materijala.

⁷ 50 godina Istorijskog arhiva Kotor (1949-1999). *Biobibliografija arhivskih službenika sa pregledom arhivskih fondova i zbirki*, Kotor, novembar 1999.

U Istorijskom arhivu Kotor mogu se pronaći ove arhivske zbirke:

145. Zbirka diploma (dukali i listine) 1309-1822. (**DIL I**)
146. Zbirka matičnih knjiga 1812-1930. (**MAK II**)
147. Kartografska zbirka (karte i planovi) 1893-1956. (**KART III**)
148. Grafička zbirka XVIII vijek (**GRAF IV**)
149. Zbirka pečatnjaka XIX i XX vijek (**PEČ V**)
150. Zbirka arhivalija 1452-1954. (**ARZ VI**)
151. Zbirka štampanih stvari 1616-1967. (**ŠTAMP VII**)
152. Zbirka fotografija XIX - XX vijek (**FOT VIII**)
153. Zbirka memoarske građe 1906-1991. (**MEM X**)
154. Diskoteka i fonoteka 1972. (**DISFON XI**)
155. Zbirka mikrofilmova 1963-1980. (**MIKRO XII**)
156. Zbirka prepisa XVII – XX vijek (**PREP XIII**)
157. Zbirka kopija dokumenata XVIII – XX vijek (**KOP XIV**)
158. Zbirka bratovština zanatlija 1398-1528. (**ZAN XV**)
159. Zbirka crkvenih arhivalija 1531-1907. (**CAZ XVI**)
160. Zbirka književnih rukopisa XVIII – XIX vijek (**KNJIŽ XVII**)
161. Zbirka testamenata 1611-1897. (**TE XVIII**)
162. Zbirka presuda dobrih ljudi 1797-1808 (**SD XIX**)
163. Zbirka grbova i natpisa XV – XIX vijek (**GRB XX**)
164. Zbirka proglašenja 1781-1943- (**PROZ XXI**)
165. Muzička zbirka XIX – XX vijek (**MUZ XXII**)
166. Zbirka pravnih dokumenata 1728-1881- (**PRAZ XXIII**)
167. Zbirka Kotorske mornarice 1548-1983- (**KOM XXIV**)
168. Zbirka dokumenata iz vremena okupacije 1941-1944. (**OKUP XXV**)
169. Zbirka dokumenata poslije oslobođenja Kotora od 21. novembra 1944. godine (**POZ XXVI**)
170. Zbirka pisama crnogorskih vladika (od njih pisanih ili primljenih) i druga dokumenta vezana za njihovu vladavinu 1733-1866. (**VLAD XXVII**)
171. Zbirka dokumenata na turskom jeziku XVIII vijek (**TUZ XXVIII**)
172. Zbirka dokumenata političkih stranaka 1894-1914. (**ZPS XXIX**)
173. Zbirka javno održanih govora 1945-1973. (**GOZ XXX**)
174. Zbirka plakata 1914-1987. (**PLAK XXXI**)
175. Zbirka o značajnim proslavama, priredbama i izložbama 1940-1986. (**PROS XXXII**)
176. Zbirka brodskih dnevnika i ostalih brodskih knjiga i dokumenata 1687-1967. (**BROD XXXIII**)
177. Pobuna mornara u Boki kotorskoj 1918. godine* 1917-1973- (**POMO XXXIV**)
178. Zbirka o Jugoslovenskim i međunarodnim arhivskim kongresima i savjetovanjima XX vijek (**ARKOS XXXV**)

- 179. Zbirka *FIORELLI* XIX – XX vijek (**FIOR XXXVI**)
- 180. Zbirka fotografija, dokumenata i štampanih stvari o zemljotresu 1979-1984- (**ZEM XXXVII**)
- 181. Zbirka *BALOVIĆ*, porodica iz Perasta (**BAL XXXVIII**)
- 182. Zbirka projekata 1912-1985. (**PROJEKT IX**)
- 183. Zbirka dokumenata kolekcionara Božidara Čukovića iz Risna 1717-1936. (**ČUK XXXIX**)

Ovi nazivi i opisi ostali su trajno zabilježeni u popisima zbirki, poput publikacija „50 godina Istorijskog arhiva Kotor (1949-1999)“ i „Arhivski fondovi i zbirke u Republici Crnoj Gori“, čime je dodatno osnažena preglednost i dostupnost arhivske građe.⁸

Zaključak

Od svog osnivanja pa do danas, Istorijski arhiv je prolazio kroz različite promjene u nazivu i organizaciji, ali su njegovi ciljevi ostali nepromjenjeni koji za cilj imaju unapređenje i očuvanje arhivske građe. Proces pakovanja zbirki, uz detaljnu reviziju sadržaja, značajno je uticao na zaštitu ovih vrijednih materijala, omogućavajući bolju organizaciju i lakši pristup putem vodiča. Vodič ne samo da pruža pregled zbirki istraživačima, već im pomaže da sa preciznošću za vrlo kratak period pronađu potrebna dokumenta i dođu do traženih istorijskih izvora.

Ovakav vid zaštite građe osigurava ne samo fizičku sigurnost građe, već i dugoročnu dostupnost i preglednost za buduće generacije. Arhivski materijali su sačuvani u svom izvornom obliku, zahvaljujući stručnosti i predanosti arhivskih službenika, što omogućava istraživačima da autentično i vjerodostojno proučavaju istorijske izvore. Vodič, kao nezaobilazni instrument u radu sa arhivskom građom, omogućava dublje razumjevanje sadržaja zbirki i olakšava istraživačke procese.

Ovaj primjer naglašava važnost pažljivog rukovanja i postavlja temelj za buduća istraživanja, pokazujući koliko je neophodno i dalje razvijati metode za čuvanje i organizaciju arhivske građe. Kroz vodič, zbirke postaju dostupnije, preglednije i lakše za istraživanje, čime se obezbjeđuje njihova trajna vrijednost i doprinosi razumjevanju istorije jednog društva.

Rad i aktivnosti ovog odeljenja u velikoj meri zavisili su od stanja u društvu i ključnih problema sa kojima su se arhivisti morali suočavati. Jedan od najvećih izazova bio je nedovoljan broj zaposlenih, što je otežavalo svakodnevno funkcionisanje prilikom rada. Uprkos tome, značaj arhivskih zbirki koje su nastajale sakupljanjem dokumenata od ključnog značaja su za politički, obrazovni, kulturni i društveni razvoj, nije bio umanjen. Ove zbirke predstavljaju

⁸ J. Milić, Reviziju i dopunu bilješke za *Zbirke* uradila 2015. godine.

jedinstvene istorijske izvore koji svojim arhivskim sadržajem dokazuju na bitne događaje i procese, omogućavajući nam da bolje razumijemo prošlost.

Istorijski arhiv posjeduje značajan broj zbirke koje su važne za život ovog drevnog grada. Arhivske zbirke, kao autentični zapisi prošlih vremena, igraju ključnu ulogu u očuvanju kolektivnog sjećanja, i što prije treba razmotriti činjenicu da budućnost arhivskih zbirki takođe leži u digitalizaciji.

Ovaj proces omogućava lakši pristup građi, čime se dodatno obogaćuje istraživački rad i podstiče šire interesovanje javnosti za zanimanje i istoriju. Digitalizacija ne samo da olakšava pristup arhivskim dokumentima, već i doprinosi očuvanju od fizičke upotrebe originalnih dokumenata, čime ih čini manje podložnim raznim oštećenjima.

Ovakva inicijativa takođe može unaprijediti edukativne programe i podstaći javno interesovanje za istorijske teme, omogućavajući korisnicima da istražuju bogatstvo istorije sa više različitih lokacija.

Ulaganje u digitalizaciju predstavlja ključni korak ka očuvanju i zaštiti arhivskih zbirki, osiguravajući da ovo dragocjeno nasljeđe ostane dostupno ne samo istraživačima, već i široj javnosti.

Summary

Since its founding until today, the Historical Archive has undergone various changes in name and organization, but its goals have remained unchanged, aiming at the improvement and preservation of archival material. The process of packing collections, along with a detailed revision of their contents, has significantly contributed to the protection of these valuable materials, enabling better organization and easier access through guides. The guide not only provides researchers with an overview of the collections but also helps them accurately and quickly locate the necessary documents and find the desired historical sources within a very short period of time.

This type of archival material protection ensures not only the physical security of the materials but also their long-term accessibility and transparency for future generations. The archival materials have been preserved in their original form, thanks to the expertise and dedication of archival staff, allowing researchers to study historical sources authentically and reliably. The guide, as an indispensable tool in working with archival materials, facilitates a deeper understanding of the collection's content and simplifies the research process.

This example underscores the importance of careful handling and lays the foundation for future research, demonstrating how essential it is to continue developing methods for preserving and organizing archival materials. Through the guide, collections become more accessible, transparent, and easier to explore, ensuring their lasting value and contributing to the understanding of a society's history.

The work and activities of this department have largely depended on the state of society and the key challenges archivists had to face. One of the biggest challenges was the insufficient number of staff, which made daily operations difficult. Despite this, the significance of the archival collections, which were created by gathering documents of critical importance for political, educational, cultural, and social development, was not diminished. These collections represent unique historical sources that, through their archival content, testify to significant events and processes, enabling us to better understand the past.

The Historical Archive holds a significant number of collections that are important to the life of this ancient city. Archival collections, as authentic records of past times, play a key role in preserving collective memory, and it is crucial to consider the fact that the future of these collections also lies in digitization. This process facilitates easier access to the material, further enriching research work and fostering greater public interest in historical studies. Digitization not only eases access to archival materials but also contributes to their preservation by reducing the physical handling of original documents, making them less susceptible to various damages.

Such initiatives can also enhance educational programs and spark public interest in historical topics, allowing users to explore the richness of history from various locations. Investment in digitization is a key step toward preserving and protecting archival collections, ensuring that this precious heritage remains accessible not only to researchers but also to the broader public.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

1. *50 godina Istorijskog arhiva Kotor (1949-1999). Biobibliografija arhivskih službenika sa pregledom arhivskih fondova i zbirki*, Kotor, novembar 1999.
2. *Arhiv i nauka. Kulturno blago Crne Gore, (Izložba dokumenata Istorijskog arhiva Kotor)*, Beograd 1980.
3. Đuričković V, Pejović S, *Arhivski zapisi*, br. 1, XXI/2009, Cetnje, 132-133.
4. <https://academia.edu/488621/malipojmovnik>.
5. Jajčević Jasmin, Značaj i korištenje arhivskih zbirki i njihova tehničko-tehnološka zaštita – iskustva Arhiva Tuzlanskog kantona, *Arhivska praksa*, br. 19, Tuzla 2016, 174-191.
6. Milić J, Reviziju i dopunu bilješke za *Zbirke* uradila 2015.godine.
7. Milošević M, *Vodič kroz arhivsku građu sa sumarnim inventarima muzejskih i crkvenih fondova i zbirki*, Kotor 1977.